

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ – ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

1960 – Ένα τεράστιο μεταναστευτικό κύμα έστειλε πάνω από ένα εκατομμύριο «προσκεκλημένους και φιλοξενούμενους εργάτες», τους λεγόμενους Gastarbeiter, στο σταθμό του Μονάχου: Έλληνες μετανάστες που αφήνουν την Ελλάδα για μία καλύτερη ζωή, μια ζωή στα ξένα. Στριμωγμένοι μέσα σε τρένα και με τις κασέτες του Στέλιου Καζαντζίδη, τα τραγούδια του οποίου ταυτίστηκαν με την πίκρα, τον πόθο και τον καημό των μεταναστών, στις τσάντες τους φεύγουν για μερικά χρόνια μόνο, έτσι πίστευαν, μέχρι να βγάλουν κάποια χρήματα. Μετά θα επέστρεφαν στην πατρίδα τους. Μερικοί από αυτούς βρήκαν πραγματικά την τύχη τους, πέτυχαν το σκοπό τους και επέστρεψαν στην Ελλάδα. Πολλοί από αυτούς όμως έμειναν για πάντα εκεί, στη Γερμανία, τη χώρα που έγινε η δεύτερη πατρίδα γι' αυτούς και τα παιδιά τους.

Ξενитеμός, Μετανάστευση, Γυρισμός - Ενθύμια από την πρώτη και τη δεύτερη πατρίδα

Εκδήλξη μεταναστών, οργάνωση από το «Ελληνικό Σέτι», γκάλερ Λαντσφελντ, 1964 © Βασιλική Τριβιά

«Δυο-τρια χρόνια το πολύ...», τόσο εκτιμούσαν κατά μέσο όρο ότι θα έμεναν στην Γερμανία όσοι Έλληνες έφυγαν με το μεγάλο κύμα της μετανάστευσης την δεκαετία του 1960.

Αν και ήδη υπάρχουσα, η τάση μετανάστευσης προς την Γερμανία αυξήθηκε δραματικά με την υπογραφή του Συμφώνου Προσέλκυσης Εργατών, στις 30 Μαρτίου του 1960, μεταξύ των κυβερνήσεων της Ελλάδας και της Γερμανίας. Η ιστορική αυτή υπογραφή έθετε το θεσμικό πλαίσιο για την νόμιμη και οργανωμένη μεταφορά εργατικού δυναμικού σε μία χώρα, όπου συνέβαινε το λεγόμενο «γερμανικό θαύμα», η παλινόρθωση της οικονομίας μέσω της ραγδαίας ανάπτυξης της βιομηχανίας μετά τις σαρωτικές καταστροφές του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Η άμεση ανάγκη φθηνού εργατικού δυναμικού, που ήρθε ως συνέπεια αφενός του πολέμου και αφετέρου της προσπάθειας μείωσης του κόστους παραγωγής, οδήγησε στην εισαγωγή ξένου «εργατικού υλικού» από νοτιοευρωπαϊκές κυρίως χώρες. Το πρώτο Γερμανο-Ιταλικό Σύμφωνο του 1955 ακολούθησε αυτό της Ελλάδας και της Ισπανίας το 1960. Μέχρι το 1968 υπεγράφησαν Σύμφωνα με την Τουρκία, το Μαρόκο, την Πορτογαλία, την Τυνησία και την

Γιουγκοσλαβία. Οι προερχόμενοι κυρίως από αυτές τις χώρες εργάτες, που μετανάστευαν στην Γερμανία με σκοπό την περιορισμένη σε διάστημα μερικών χρόνων εργασία κυρίως στους τομείς της βιομηχανίας, ονομαζόταν ανεπισήμως «Gastarbeiter», δηλαδή «φιλοξενούμενοι εργάτες».

Το δίλημμα της επιλογής

Η οικονομική ύφεση των ετών 1966–1967 και η πετρελαϊκή κρίση του 1973 οδήγησαν την ίδια χρονιά κι όλες στην λήξη της επίσημης προσέλευσης ξένων εργατών στην Γερμανία. Ταυτόχρονα, κίνητρα, όπως η δυνατότητα επιστροφής και εξαργύρωσης των ήδη καταβεβλημένων ασφαλιστικών εισφορών, συνέβαλαν στην εθελούσια επιστροφή των εργατών στην χώρα καταγωγής τους. Πολλοί επέλεξαν να επιστρέψουν στην Ελλάδα τις ερχόμενες δεκαετίες του 1980 και 1990, δεδομένου του ότι αυτό υπήρξε και ο αρχικός στόχος της συντριπτικής πλειοψηφίας τους. Άλλοι προτίμησαν να εγκατασταθούν μόνιμα στην Γερμανία, έχοντας προσαρμοσθεί στις εκεί συνθήκες. Πολύ λίγοι όμως δεν αντιμετώπισαν το δίλημμα της επιλογής μεταξύ της «πρώτης» και της «δεύτερης» πατρίδας τους και τη διαρκή παλινδρόμηση μεταξύ της χώρας καταγωγής τους και της χώρας που τους «υιοθέτησε». Με το δίλημμα αυτό γαλουχήθηκε ως επί το πλείστον και η δεύτερη γενεά Ελλήνων που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν στην Γερμανία. Και είναι περισσότερο εκείνοι, αυτοί που οδηγούνται στον αναπόφευκτο προβληματισμό σχετικά με την διαμόρφωση της ταυτότητάς τους, που συνήθως παραμένει δισυπόστατη. Η διαμόρφωση όμως μίας τέτοιας διττής ταυτότητας μπορεί να είναι το ελπιδοφόρο αποτέλεσμα μίας -άλλες φορές μακροπρόθεσμης και ίσως όχι πάντα ομαλής- διαδικασίας ενσωμάτωσης, που υπερβαίνει τα στενά εθνικιστικά όρια και οδηγεί εν τέλει στην κατανόηση, ανεκτικότητα και αποδοχή του «οικείου» και του «ξένου».

Σχεδόν ένα εκατομμύριο Έλληνες εργάτες, ισοδύναμο περίπου με το ένα δέκατο του πληθυσμού της Ελλάδας, είχαν, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, πάρει μέχρι το 1972 τον δρόμο της μετανάστευσης προς την Γερμανία. Ο γενικός στόχος τους ήταν η καλύτερευση του βιοτικού τους επιπέδου, το γρήγορο κέρδος σε μικρό χρονικό διάστημα, ώστε όσο το δυνατόν γρηγορότερα να επιστρέψουν στην πατρίδα. Ωστόσο διαπιστώνει κανείς, μέσα από τα λεγόμενα των ιδίων, πόσο διαφορετικές πορείες ακολούθησε ο καθένας και που μπορεί εν τέλει να οδηγήσει η ζωή, η εξέλιξη της οποίας είναι φορές που υπερβαίνει και τα πιο ευφάνταστα σενάρια.

Η ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΓΚΑΙΤΕ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Τον Οκτώβριο του 2010 με αφορμή τη συμπλήρωση 50 χρόνων από την υπογραφή του Γερμανο-Ελληνικού Συμφώνου Προσέλευσης Εργατών το 1960, στο φουαγιέ του Goethe-Institut παρουσιάστηκε έκθεση με τα ενθύμια Ελλήνων μεταναστών, τα οποία οι κάτοχοί τους είχαν φυλάξει και παραχώρησαν στο Goethe-Institut για τη συγκεκριμένη έκθεση.

Ένα ξεχωριστό έκθεμα αποτέλεσαν οι δυο βαλίτσες με τις οποίες ταξίδεψε ο Γιώργος Βάζος για πρώτη φορά στη Γερμανία τον Αύγουστο του 1959. Πορείες και βιώματα, προσωπικές ιστορίες και πεπρωμένα, αντιπροσωπευτικά μιας γενιάς, η οποία έστειλε χιλιάδες στην Γερμανία για να βρουν την τύχη τους. Μικρή ή μεγάλη, η διαμονή άφησε τα ίχνη της στο μυαλό και στην καρδιά.

Ευανθία Καϊρη

Επιμελήτρια της έκθεσης «Ξενιτεμός – Μετανάστευση – Γυρισμός» ζει στην Αθήνα και εργάζεται στο Μέγαρο Μουσικής

ΠΡΩΗΝ “ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ” ΔΙΗΓΟΥΝΤΑΙ..

Η απόφαση

«Όλοι έλεγαν να μην φύγω»

Το γνωστό γερμανικό θαύμα, η ανόρθωση δηλαδή της οικονομίας μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα και η έλλειψη εργατικών χεριών, οδήγησαν την τότε γερμανική κυβέρνηση στην απόφαση να θεσμοθετήσει τον τρόπο έλευσης εργατικών χεριών στην Γερμανία.

Ο τρόπος που πήγα εγώ στην Γερμανία ως Gastarbeiter ήταν μία απολύτως επίσημη σχέση. Ήξερα, ότι πίσω από όλη τη διαδικασία ήταν το γερμανικό κράτος κι αυτό μου πρόσφερε μια αίσθηση ασφάλειας: πού θα βρω δουλειά, σπίτι να μείνω. Και για ένα χρόνο ήμουν εξασφαλισμένος με ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και κοινωνική ασφάλιση. Υπήρχε μεγάλη προσφορά εργασίας. Στην Γερμανία εκείνη την εποχή ο εργαζόμενος ήταν “king of the world”. Αυτοί που πήγαιναν να εργαστούν σε βαριές βιομηχανίες πληρώνονταν πολύ καλά. Κι αν ήταν και συνεπείς -κι έτσι ήταν το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων που εργάζονταν εκεί- είχαν και μπόνους. Ήταν όχι μόνο καλοδεχούμενοι ως εργατική δύναμη, αλλά και καλοπληρωμένοι για τα δεδομένα της εποχής. [...]

Όταν επέστρεψα απ' το στρατό, προσπάθησα να βρω μια δουλειά, ώστε να μπορέσω να συνεχίσω και τις σπουδές μου στην Ανωτάτη Εμπορική. Κάτι σαν μικρός του γραφείου ή κάπου που θα μου έδινε την δυνατότητα να πηγαίνω και σε κανένα μάθημα. Κρατούσα μία εφημερίδα -τα ΝΕΑ, που είχαν τις αγγελίες για εύρεση εργασίας- και περπατούσα στους δρόμους απ' το ένα γραφείο στο άλλο, χωρίς επιτυχία. Αυτό συνέβη για περισσότερο από 6 μήνες. Μιλάμε για το 1964-65. Και κάποια στιγμή δεν πίστευα πια ότι θα βρω κάποια δουλειά. Είχα αγανακτήσει και βαρεθεί. [...] Πήρα την απόφαση να μεταναστεύσω, να πάω

στην Γερμανία. Όταν περνούσα από αυτές τις εξετάσεις της Επιτροπής, ένας γιατρός, Έλληνας ήταν, μου λέει «Παιδί μου, εσύ είσαι φοιτητής Ανωτάτης Εμπορικής, τι πα' να κάνεις στην Γερμανία;» Του είπα, ότι δεν μπορώ να βρω δουλειά εδώ. Θα πάω εκεί που μπορώ, με την ελπίδα ότι θα μπορέσω και να σπουδάσω.

Η απόφαση να φύγω ήταν οδυνηρή για τη μητέρα μου και για τους υπόλοιπους της οικογενείας. Όλοι έλεγαν να μην φύγω, κάτι θα γίνει κλπ. Εμένα βέβαια, το κίνητρο να φύγω ήταν να πάω να εργαστώ και να σπουδάσω, αλλά και το ότι θα ήθελα πολύ να ταξιδέψω, αλλά με τις συνθήκες που υπήρχαν, δεν υπήρχε περίπτωση τότε να έχω αυτή τη δυνατότητα, να πάω στο εξωτερικό, να γνωρίσω άλλους ανθρώπους ως νέος. Παρ' όλα αυτά λοιπόν εγώ επέμενα να φύγω.

Καθ. Κωνσταντίνος Λούλος

Φτάνοντας στην ξενιτιά

Η γιορτή της Β. Σταυρή στο χωριό Ερμού της Φωκίας Κορινθίας. Ο Ερμούλης (Παπαδόπουλος)

«Ήμουν επηρεασμένος αρνητικά απ' αυτά που άκουγα».

Πριν φύγω, δεν είχα καθόλου επαφή με Γερμανούς, αλλά ήμουν επηρεασμένος αρνητικά απ' αυτά που άκουγα. Τα περισσότερα που ξέραμε ήταν αρνητικά: σκοτώναν κόσμο, κρεμάγαν τους αντάρτες, καίγανε χωριά, παίρνανε τ' αγαθά όπου πηγαίνανε. Εγώ έχασα τον πατέρα μου στον πόλεμο. Τι δουλειά είχαν οι Γερμανοί εδώ πέρα; Γιατί μας κατέκτησαν, τι τους κάναμε εμείς; Όμως είχα φτάσει σε μια ηλικία που σκεφτόμουν: «Εγώ βλέπω θαυμάσια παιδιά, ευγενικότατα, που έχουν αισθήματα, ωραίους χαρακτήρες, που τους αρέσει η Ελλάδα, βοηθάνε να διορθώσουν αυτά που έκαναν οι γονείς και οι παππούδες τους. Άρα ,θα υπάρχουν και καλοί Γερμανοί, θα υπάρχουν και σωστοί». Στην Γερμανία είδα ότι υπάρχουν και τέτοιοι και αλλιώτικοι, όπως σε κάθε κράτος.
Αντώνιος Μούρτζης

«Η μητέρα μου πήγε στη Γερμανία το 1969»

Η μητέρα μου πήγε στη Γερμανία το 1969. Ήταν εκεί ο παππούς μου και τους έκανε πρόσκληση. Ήταν οι δύο αδερφές μαζί στο ταξίδι, δεν είχαν κάποιο φόβο ή κάποια ανασφάλεια. Ήξεραν ότι τις περίμενε ο πατέρας τους, σε αντίθεση με άλλες κοπέλες που ξεκινούσαν μόνες τους απ' την Ελλάδα και τις περίμενε μόνο ένας εργοδότης στον σταθμό.

Μου έλεγε η μητέρα μου, ότι τους κάνανε παρέα και τις καθισύχαζαν, ότι θα πάνε σ' ένα σίγουρο μέρος να δουλέψουν κι ότι δεν υπάρχει κάτι να φοβηθούν. Ο παππούς μου περίμενε την μαμά και την θεία μου, είχε βρει σπίτι. Ήταν ευχής έργο να έχεις τότε ένα σπίτι με δύο δωμάτια και βασικά έπιπλα. Οι περισσότεροι έμεναν σε ξενώνα, σε δωμάτια, τέσσερα με έξι κορίτσια μαζί. [...]

Μαρία Βαρθαλίτη

Η Μαρίνα Κοτσιλινοπούλου, τα δύο της παιδιά κρατούν από το μαντρώ της στο Βερολίνο. © Μαρίνα Κοτσιλινοπούλου

«Ένωσα ξαφνικά σαν να πήγα στην εξορία»

[...] Όταν έφτασα εγώ στην Γερμανία, η πρώτη εντύπωσή μου ήταν χάλια! Ένωσα ξαφνικά σαν να πήγα στην εξορία. Ξέρεις τι είναι να ξημερώσει η μέρα στο χωριό που πήγαμε και να μην υπάρχουν Έλληνες και να πρέπει να κάνεις παρέα με Γερμανούς και να μην καταλαβαίνεις τίποτα; Η γλώσσα ήταν πάρα πολύ μεγάλη στεναχώρια. Αφού στα σπίτια που πήγαινα και καθαρίζα μου ερχόταν να βάλω τα κλάματα. Μου λέγανε να κάνω το ένα και το άλλο και δεν καταλάβαινα τίποτα, πώς να τα κάνω; Ερχόμουν κάθε μέρα τόσο πικραμένη στο σπίτι, που μου ερχόταν να τα μαζέψω και να φύγω. Ήμουν συνεχώς εκνευρισμένη, συνεχώς στεναχωρημένη. Δεν πήγα πουθενά να μάθω γερμανικά, τα έμαθα στην δουλειά μου. Εμπειρικά.

Μαρίνα Κοτσιλινοπούλου

© Σπύρος Αλέξης, Κωνσταντή

«Εκεί φτάσαμε βράδυ, το θυμάμαι σαν όνειρο»

Έπεσε ο κλήρος να πάω σ' αυτό το εργοστάσιο, στην συγκεκριμένη θέση. Η εταιρεία πλήρωσε όλο το ταξίδι από τον Πειραιά που μπήκα στο καράβι [...]. Μετά μας κατέβασε στο Μπρίντιζι. Εκεί μας περίμενε το τρένο για Μόναχο. Εκεί φτάσαμε βράδυ, το θυμάμαι σαν όνειρο. Μίλησαν εκεί τα μεγάφωνα που λέγαν μας καλωσορίζουν στην Γερμανία και μας είπαν να περάσουμε [...] να μας δώσουν κολατσιό (μαρμελάδα, μπανάνες, σαλάμια, ψωμάκια σ' ένα δίχτυ μέσα τοποθετημένα). Το συμβόλαιό μου είχε πάνω το νούμερο 7. Εμείς που είχαμε αυτό, κοιμηθήκαμε μια βραδιά εκεί. Το 7 ήταν κώδικας της πόλης που θα πήγαινα. [...] Το πρωί ήρθε αντιπρόσωπος του εργοστασίου και πήγαμε για το Memmingen. Ήμασταν 7 με 10 άτομα. Μας έδωσαν δωμάτιο να μείνουμε. Εγώ έμενα κοντά στον σταθμό, στη Schwesterstrasse. Ήταν ξενώνας μεταναστών Ελλήνων, Wohnheim. Όλο το κτήριο είχε εργάτες, ανήκε στο εργοστάσιο. [...] Έβγαινα για πρώτη φορά απ' την Ελλάδα έξω. Ήταν ευχάριστο και δυσάρεστο μαζί. Δυσάρεστο γιατί δεν καταλάβαινες, έπρεπε να έχεις έναν ξεναγό δίπλα σου να σου εξηγεί τα πάντα. Αλλά οι εικόνες που έβλεπες ήταν ωραίες.

Χαράλαμπος Σιαφάκας

Το δίλημμα της νοσταλγίας

«Είναι μία δεύτερη πατρίδα η ξενιτιά...»

Όταν είσαι ξενιτεμένος λαχταράς την πατρίδα -λαχταράς και τα ξένα όμως. Έρχεσαι εδώ, παίρνεις την

άδεια. Αλλά όταν έρθει η ώρα να πας εκεί που βγάζεις το ψωμί σου κι εκεί το θεωρείς πατρίδα. Κλαίγαμε από κει, γιατί θα ερχόμασταν στους γονείς μας. Κλαίγαμε από δω απ' την χαρά μας που θα ξαναπάμε στην δουλειά μας, στο σπίτι μας, στους φίλους μας. Είναι μία δεύτερη πατρίδα η ξενιτιά...
Αγγελική Μακρή

«Πήρα τις κόρες μου από τη Γερμανία νωρίς»

Πήρα τις κόρες μου από τη Γερμανία νωρίς, για να μην πάνε στο γερμανικό σχολείο και γλυκαθούνε εκεί με την Γερμανική κουλτούρα. Ήθελα να μάθουν τα ελληνικά και τα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη. Τα παιδιά ήρθαν και πήγαν κατευθείαν εδώ σχολείο με το σκεπτικό να μεγαλώσουν και να γαλουχηθούν με την ελληνική κουλτούρα. Και μετά όπου πάνε, θα γυρίσουν πάλι στην πατρίδα τους. Ενώ αν μάθαιναν την γερμανική κουλτούρα, θα τα έχανε. Έφυγαν τεσσάρων με πέντε ετών. Σαν όνειρο σκέφτονται την Γερμανία, πολύ λίγο. Κι έχουν καλές αναμνήσεις. Αν έμεναν επάνω, δεν θα ήξεραν τι να διαλέξουν. Που να πάνε, στην Γερμανία ή στην Ελλάδα; Πολλοί έχουν αυτό το δίλημμα. Κι εγώ το έχω, σαν μεγάλος. [...]

Χαράλαμπος Σιαφάκας

Οι Ελληνικές Κοινότητες: μια γεύση από πατρίδα

«Η Ελληνική Κοινότητα δούλευε λίγο και σαν το καφενείο της πόλης»

Η Ελληνική Κοινότητα δούλευε λίγο και σαν το καφενείο της πόλης. Μαζεύονταν Έλληνες, αντάλλασσαν απόψεις, νέα απ' την Ελλάδα. Εμείς τα παιδιά ήμασταν περίεργα να μάθουμε ελληνικούς χορούς. Επειδή δεν υπήρχε δάσκαλος, ρωτούσαμε τους ταλαίπωρους γέροντες που βρισκόταν εκεί και πίνανε τον καφέ τους παίζοντας τάβλι. Τους διακόπταμε και λέγαμε «Δείξτε μας τι χορεύατε στο χωριό σας.» [...] Τα μαθαίναμε από πρώτο χέρι απ' αυτούς που χόρευαν στα χωριά τους πριν έρθουν στην Γερμανία.

Απόστολος Κοτσιλινόπουλος

«Η Ελληνική κοινότητα έκανε πολλές εκδηλώσεις και γιορτές»

Η Ελληνική κοινότητα έκανε πολλές εκδηλώσεις και γιορτές: Πάσχα, Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, μεγάλες εθνικές εορτές. Συμμετείχαμε πάντα εμείς και τα παιδιά μας ενεργά: χόρευαν, έλεγαν ποιήματα, παίρναν μέρος σε θεατρικά σκετς. Η κοινότητα επίσης έκανε εκδρομές, εκδηλώσεις. Ήταν πολύ λειτουργική. Βοηθούσε ανθρώπους να πάρουνε παραμονές, είχε πάρα πολλές δραστηριότητες.
Μαρίνα Κοτσιλινοπούλου

Στις διακοπές πηγαίναμε «σπίτι μας»

«Στην Ελλάδα πηγαίναμε μόνο στις διακοπές»

Στην Ελλάδα πηγαίναμε μόνο στις διακοπές. Την είχα στο μυαλό μου και από το σχολείο, όπου όλα τα ιδανικοποιούν. Είχα και τη γιαγιά μου, που με μεγάλωσε, η οποία, επειδή ήταν θρησκευόμενη, μου μετέφερε το ορθόδοξο στοιχείο σαν αναπόσπαστο μέρος του ελληνικού πνεύματος, της ελληνικής κοινωνίας και νοοτροπίας.

Απόστολος Κοτσιλινόπουλος

«Το αυτοκίνητο ήταν φορτωμένο μέχρι τον ουρανό, απίστευτες εικόνες»

Κατεβαίναμε κάθε καλοκαίρι στην Ελλάδα με το αυτοκίνητο [...] κι ήταν φορτωμένο μέχρι τον ουρανό, απίστευτες εικόνες. Ερχόμασταν οδικώς, δυόμιση μέρες μέσα από την πρώην Γιουγκοσλαβία. Περνούσαμε πρώτα απ' το χωριό της μαμάς μου, μέναμε εκεί μια βδομάδα και μετά κατηφορίζαμε στην Καλαμάτα. Ήμασταν εξοικειωμένοι με το περιβάλλον της Ελλάδας, αλλά βρισκόμασταν σε διακοπές. Ερχόμασταν για ένα μήνα και ήμασταν μες την τρελή χαρά - και παιδιά. Δεν βλέπαμε ούτε την γραφειοκρατία, ούτε την καθημερινότητα. Δεν μπορούσαμε να το συνειδητοποιήσουμε. Όταν γυρίσαμε μόνιμα, με το σχολείο, με τις υπηρεσίες, μεγαλώνοντας βλέπαμε και συνεχίζουμε να βλέπουμε τις διαφορές. Κι ακόμα μου κάνουν εντύπωση πολλά πράγματα.

Μαρία Βαρθαλίτη

«Ερχόμουν στην Ελλάδα για διακοπές ανά δύο χρόνια και πολλές φορές με περιπετειώδη τρόπο.»

Ενώσω εργαζόμουν στην Γερμανία, ερχόμουν στην Ελλάδα για διακοπές ανά δύο χρόνια και πολλές φορές με περιπετειώδη τρόπο. Θυμάμαι υπήρχε ένα τρένο, το «Hellas Express», που ξεκινούσε απ' το Ντόρτμουντ, διέσχιζε όλη την Γερμανία και κατέβαινε Αυστρία, Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα, μέχρι Αθήνα. [...] Στο Μόναχο γέμισε το τρένο, δεν υπήρχαν θέσεις ούτε στους διαδρόμους. [...] Στο τέλος όταν έφτασα στην Αθήνα, επειδή δεν μπορούσα να κινηθώ, τα πόδια μου είχαν πρηστεί.

Καθ. Κωνσταντίνος Λούλος

«Η Ελλάδα για διακοπές ήταν υπέροχη, είχαμε γερμανικό χρήμα και χαλούσαμε»

Ερχόμασταν κάθε καλοκαίρι διακοπές στην Ελλάδα και άρεσε στα παιδιά. Πηγαίναμε κυρίως στην Άνδρο, γιατί ήταν ο άνδρας μου από κει. Την μάθαμε απ' έξω κι ανακατωτά. Η Ελλάδα για διακοπές ήταν υπέροχη, είχαμε γερμανικό χρήμα και χαλούσαμε.

Μαρίνα Κοτσιλινοπούλου

Ένταξη ή αποκλεισμός;

«Έκανα αναγκαστικά παρέα με Γερμανούς»

Στο τμήμα μου δεν υπήρχε άλλος Έλληνας και έκανα αναγκαστικά παρέα με Γερμανούς. Αυτό με βοήθησε πάρα πολύ να μάθω τη γλώσσα. Πραγματική γραμματική και συντακτικό όμως έμαθα επιστρέφοντας στην Ελλάδα, στις αρχές της δεκαετίας του 80. Και βέβαια όταν πήγα στο πανεπιστήμιο. Τους πρώτους δυο-τρεις μήνες δεν καταλάβαινα τίποτα. Όταν ο καθηγητής παρέδιδε, καταλάβαινα 20%. Αλλά μετά το πρώτο εξάμηνο έπεσε ένα πέπλο απ' τα μάτια μου -οι Γερμανοί έχουν μία έκφραση «wie Schuppen von den Augen». Ξαφνικά, ακούγοντας και διαβάζοντας χωρίς να μεταφράζω τίποτα, το 20% έγινε 80%. Και έτσι συνέχισα όλες τις σπουδές μου.

Καθ. Κωνσταντίνος Λούλος

«Ο ρατσισμός υποδαυλιζόταν πολύ από το δεξιό τύπο»

Ο ρατσισμός υποδαυλιζόταν πολύ από το δεξιό τύπο, ειδικά την λαϊκίστικη εφημερίδα Bild, η οποία δεν έχανε ευκαιρία. Για παράδειγμα ξέρω πολύ καλά, ότι στα γκέτο έπαιζαν χαρτιά, όχι όλοι μα αρκετοί. Κάποιες φορές γινόταν τσαμπουκάδες και βγαίνανε και μαχαίρια. Την άλλη μέρα η Bild το είχε πρωτοσέλιδο και το παρουσίαζε λες και συνέβαινε με όλους τους Gastarbeiter. Καθ. Κωνσταντίνος Λούλος

«Τα παιδιά μάθαιναν τη γλώσσα τη Γερμανική μες το περιβάλλον»

Τα παιδιά μάθαιναν τη γλώσσα τη Γερμανική μες το περιβάλλον, αλλά τα Ελληνικά τους ήταν δύσκολα. Όταν μαθαίνεις τη γλώσσα με φυσικό τρόπο, δυσκολεύεσαι να κάνεις τη μετάφραση μετά. Μπορεί να ξέρεις τι σημαίνει, αλλά δεν μπορείς να το μεταφράσεις. Η κυβέρνηση της Ρηνανίας Βεστφαλίας σ' ότι αφορούσε τα Ελληνόπαιδα είχε δώσει την εξής λύση: παρείχε μαθήματα Ελληνικής γλώσσας από Έλληνες αποσπασμένους δασκάλους μέσα στο γερμανικό σχολείο. Τα παιδιά παρακολουθούσαν τα μαθήματα του Γερμανικού σχολείου κανονικά και είχαν επιπλέον ώρες Ελληνικών, κάπως περισσότερες και κάπως πιο ιδιαίτερα. Σ' αυτό συνέβαλλαν συμβουλευτικά και οι Ελληνικοί σύλλογοι.

Καθ. Κωνσταντίνος Λούλος

«Είχαν γίνει πολύ καλά αποδεκτοί οι Έλληνες»

Και οι δύο γονείς μου πήγαν στην Γερμανία με σκοπό να εργαστούν. Δεν πήγαν με σκοπό να κοροϊδέψουν κάποιον. Αυτό οι Γερμανοί το εκτιμούσαν, γιατί έβλεπαν ότι απέδιδαν όπως αυτοί, δεν κάθονταν και πληρώνονταν. Επίσης οι δικοί μου δεν ήταν των άκρων, ούτε θρησκευτικά, ούτε πολιτικά. Ήταν ανοιχτόμυαλοι, έβρισκαν σημεία επαφής με τους ξένους, δεν τους απομάκρυναν, ούτε ήταν γκετοποιημένοι. Είχαν γίνει πολύ καλά αποδεκτοί οι Έλληνες στην περιοχή που ήμουν εγώ. Είχαν ενσωματωθεί, γιατί είχαν ένα πρόγραμμα, το τηρούσαν, δεν δημιουργούσαν προβλήματα. Ο λαός που σε

φιλοξενεί το εκτιμά κι εκείνος. Βρήκαν πολύ καλύτερα πράγματα απ' ότι στην Ελλάδα και τα εκτίμησαν και εντάχθηκαν στα εκεί δεδομένα. Ήταν ανοιχτοί και φιλικοί, οπότε και οι Γερμανοί τους προσέγγιζαν.

Μαρία Βαρθαλίτη

«Δεν ήμασταν αποκομμένοι, ούτε ήταν γκέτο»

Το σχολείο ήταν επιλογή των γονιών μου. Υπήρχε και η δυνατότητα να πάμε σε γερμανικό σχολείο, αλλά επειδή ο πατέρας μου ήθελε να επιστρέψουμε στην Ελλάδα, ήθελε να πάμε σε ελληνικό. Ήταν όμως ένα σχολείο ενταγμένο στην γερμανική πραγματικότητα, με το πρόγραμμά του, με τις εξωσχολικές δραστηριότητές του. Δεν ήμασταν αποκομμένοι, ούτε ήταν γκέτο. Στην εκκλησία ερχόμασταν επίσης με πάρα πολλούς Έλληνες σε επαφή, αλλά και λόγω της δουλειάς του πατέρα μου και των ασχολιών μας, είχαμε και πολλούς Γερμανούς φίλους.

Μαρία Βαρθαλίτη

Ευαγγελιστές Πεντηκοστής, Γκιτερσλοχ, Γερμανία, 1947. Πρώτη απ' αριστερά η Μαρία Βαρθαλίτη

"Στην μεγαλύτερη γιορτή της Πεντηκοστής στην μεγάλη εκκλησία του Gütersloh, ήταν όλα τα δόγματα μαζί, καθολικοί, ορθόδοξοι, ευαγγελικοί..".

Ήμουν πρωτοψάλτης στην ελληνική ορθόδοξη εκκλησία του Bielefeld, στον Άγιο Παύλο. Εμείς με την εκκλησία είχαμε πολύ καλή συνεργασία -και με τους καθολικούς και με τους ευαγγελικούς, με όλους τους ανθρώπους της πόλεως Bielefeld και Gütersloh. Κάναμε πάντα συνεστιάσεις, γιορτές. Θυμάμαι, στην μεγαλύτερη γιορτή της Πεντηκοστής στην μεγάλη εκκλησία του Gütersloh ήταν όλα τα δόγματα μαζί: καθολικοί, ορθόδοξοι, ευαγγελικοί... Γιορτάζαμε την ημέρα αυτή ο καθένας στην γλώσσα του. Εγώ σαν πρωτοψάλτης είχα και την μικρή ωραία χορωδία και ψέλναμε. Ήμασταν όλοι αγαπημένοι.

Σπυρίδων Βαρθαλίτης

«Σαν να ήμουν κι εγώ ένας απ' αυτούς»

Εκτός απ' την εργασία, τραγουδούσα και στον μουσικό όμιλο της πόλης Gütersloh. Ο μαέστρος με προώθησε σε συναυλίες κι εξελίχθηκα σε έναν ερασιτέχνη τραγουδιστή. Έχω καλές αναμνήσεις από την Γερμανία, έχω φίλους πολλούς, γνωστούς κλπ. Παρόλο που έχω επιστρέψει 25 χρόνια, θυμάμαι ότι πέρασα πολύ καλά. Και οι γείτονες στο Danziger Straße ήταν όλοι φιλικοί, όλοι με αγάπη και συμπάθεια με περιέβαλλαν. Στην πολυκατοικία που ζούσαμε ήταν άλλες πέντε οικογένειες. Κάναμε βραδιές, συζητήσεις, τσάγια, γιορτές... Σαν να ήμουν κι εγώ ένας απ' τους Γερμανούς. Αυτό θα το λέω μέχρι να πεθάνω: πέρασα καλά -να λέω την αλήθεια!

Σπυρίδων Βαρθαλίτης

Η δουλειά και η ζωή – Η δουλειά είναι η ζωή!

«Οι γονείς μας δεν μπορούσαν να μας επιτηρήσουν πολύ»

Οι γονείς μας δεν μπορούσαν να μας επιτηρήσουν πολύ, γιατί είχαν το εστιατόριό τους να φροντίσουν. Η γιαγιά μας είχε ήδη φύγει έναν χρόνο πριν. Οι γονείς μας δούλευαν μέχρι αργά. Περίπου όταν τελειώναμε εμείς το σχολείο εκείνοι άρχιζαν να δουλεύουν, οπότε εμείς ήμασταν μόνα. Πολλές φορές πηγαίναμε στο εστιατόριό μας στο «Συρτάκι» για να φάμε κάτι. Δεν είχε ούτε χρόνο να μαγειρέψει η μητέρα μας. Επειδή οι γονείς μας δούλευαν μέχρι πολύ αργά, ξενυχτούσαμε κι εμείς και το πρωί δυσκολευόμασταν να ξυπνήσουμε. Η δασκάλα είχε μάλιστα πει στη μητέρα μου: «το παιδί σας δεν συγκεντρώνεται στο σχολείο», πράγμα που ίσχυε.

Απόστολος Κοτσιλινόπουλος

«Είχαμε αποφασίσει να δουλέψουμε σκληρά»

Αφού προσπαθούσαμε πάντα για το καλύτερο και είχαμε αποφασίσει να δουλέψουμε σκληρά, ψάξαμε και βρήκαμε ένα μαγαζί που ήταν προς πώληση, μαζί με σπίτι. Αυτό ήταν και το καλύτερο που μπορέσαμε να βρούμε. Το μαγαζί ήταν «Επιδιορθώσεις Ενδυμάτων». Με διερμηνέα, γιατί δεν μπορούσα να τα γράψω Γερμανικά, έδωσα ένα τεστ και πήρα άδεια εξασκήσεως επαγγέλματος. Από τότε άρχισε η ζωή μας ν' αλλάζει προς το καλύτερο.

Ο άνδρας μου όμως ήθελε να επιχειρήσει να κάνει κάτι που αποφέρει περισσότερα κέρδη, για να γυρίσουμε γρηγορότερα στην Ελλάδα. Αποφάσισε -κι εγώ συμφώνησα μαζί του- να ανοίξουμε ένα Ελληνικό εστιατόριο, που το βγάλαμε «Συρτάκι». Αυτό ήταν στο Obernkirchen. Μετακομίσαμε εκεί και μείναμε δύο χρόνια. Δεν πηγαίναμε όμως καλά. Κι έτσι γυρίσαμε ξανά στο Αννόβερο. Με αποτέλεσμα εγώ να ανοίξω πάλι ένα ραφείο και ο άνδρας μου να πάει στην παλιά του δουλειά ως Tischler (επιπλοποιός).

Μαρίνα Κοτσιλινοπούλου

«Στο εργοστάσιο αλλάζαμε βάρδιες»

Στο εργοστάσιο αλλάζαμε βάρδιες: εγώ πήγαινα πρωινός και η σύζυγος το απόγευμα. Αναγκαίο κακό μπροστά στο συμφέρον. Είναι όλα πληρωμένα με ιδρώτα και με αίμα και με υπομονή. Γιατί μία γενιά θυσιάζεται για να περάσει η άλλη γενιά καλύτερα και πιο ευχάριστα.

Χαράλαμπος Σιαφάκας

«Άμα έκανες σωστά την δουλειά σου, σου έλεγαν dankeschön»

Εγώ δούλευα με δύο Γερμανούς, οι οποίοι με βοηθούσαν και στην δουλειά και στην γλώσσα, αν δεν ήξερα κάτι, μου έδειχναν. Έγραφα τις λέξεις και κοίταζα με το λεξικό τι θα πουν. Άμα έκανες σωστά την δουλειά σου, σου έλεγαν «dankeschön» ακόμη κι αν ήταν μέσα στα καθήκοντά σου. Ό,τι έκανες σου έλεγαν ευχαριστώ! Θυμάμαι, κάθε μέρα όταν πήγαινες να πιάσεις εργασία, ο Vorarbeiter, ο προσωπάρχης, ερχόταν το πρωί να σε χαιρετήσει δια χειραψιάς! Αυτή η χειραψία και η εγκάρδια καλημέρα σ' έφερνε πολύ κοντά στον άνθρωπο και στην δουλειά. Δεν σ' έβλεπε αφ' υψηλού. Ερχόταν, σου έλεγε «τι κάνεις, είσαι gesund (υγιής)»?

Πολλές φορές στο δεύτερο εργοστάσιο, ερχόταν και το ίδιο το αφεντικό να σε χαιρετήσει δίπλα στην μηχανή: «Είσαι ευχαριστημένος; Bist Du zufrieden?» Τη θυμάμαι αυτή τη λέξη, έτσι την είχα μάθει. Στο δεύτερο εργοστάσιο μέναμε σε σπίτι της φίρμας μαζί με άλλα άτομα. Τέσσερεις μαζί -κι αυτοί Έλληνες- σ' ένα μεγάλο δωμάτιο. Είχαμε τέσσερα κρεβάτια και μία ντουλάπα και κοινή κουζίνα. Και μπάνιο έκανα στο εργοστάσιο.

Άμα είχα ρεπό πήγαινα σε Έλληνες σε άλλες πόλεις για να δω και να συγκρίνω και ν' ανταλλάξουμε ιδέες. Ήθελα να δω άλλα μέρη και πώς περνάνε οι άλλοι. Αν εγώ είμαι σε καλύτερη δουλειά απ' αυτούς ή εκείνοι από μένα. Άλλη φορά πηγαίναμε βόλτες στην πόλη, στο βουνό, στο σταθμό... Έβλεπα βουνοπλαγιές ολόκληρες φυτεμένες με μηλιές, αχλαδιές, κερασιές και αμπέλια κατά γραμμές και σε σκαλοπάτια. Μου έκανε πολύ μεγάλη εντύπωση αυτό καθώς και η καθαριότητα.

Charalambos Siafakas

Δυο κόσμοι

«Το ελληνικό απογευματινό σχολείο το ένιωθα λίγο σαν το στρατό»

Το ελληνικό απογευματινό σχολείο το ένιωθα λίγο σαν το στρατό: αυστηρότητα, παπαγαλίες, πράγματα που δεν καταλάβαινες γιατί τα κάνεις. Υπήρχε φόβος, κάτι το οποίο στο γερμανικό σχολείο ποτέ δεν το ένιωσα. Υπήρχε αυστηρότητα μεν, αλλά όχι με την έννοια της τρομοκρατίας. Θυμάμαι τότε ήταν στο τέλος της δικτατορίας και οι Έλληνες καθηγητές που έστελναν στην Γερμανία ήταν χουντικοί. Ωστόσο τα χρόνια που πήγα είχα πολύ καλή επαφή με την ελληνική γλώσσα. Θυμάμαι με ευχάριστα συναισθήματα την γνωριμία με το ελληνικό αλφάβητο. Ενώ τα Γερμανικά, όπου ήταν πιο ωραίο το περιβάλλον, πιο ανθρώπινο, ποτέ δεν μου πηγαίνουν τόσο. [...] Στο κρατίδιο της Κάτω Σαξονίας ήταν ο νόμος έτσι, ώστε όλα τα παιδιά των ξένων μεταναστών να πρέπει να παρακολουθήσουν πλήρες ωράριο γερμανικού σχολείου. Ήταν υποχρεωτική η γερμανική παιδεία. Συμπληρωματικά είχαν το δικαίωμα να κάνουν ότι θέλουν.

Εγώ θεωρώ ότι ήταν καλό αυτό που συνέβαινε στο Ανόβερο. Με υποχρέωσαν να πάω στο γερμανικό σχολείο. Βλέπω ότι άλλα παιδιά υστερούσαν λίγο. Δεν είχαν τόσο πολύ αφομοιωθεί ή προσαρμοστεί στο γερμανικό περιβάλλον. Αυτό που έχεις να πάρεις από το εξωτερικό δεν είναι μόνο ότι βλέπεις παραστάσεις και ζεις άλλες καταστάσεις, αλλά έχεις και μία ευκαιρία να συμμετέχεις σε μία ξένη παιδεία, να μάθεις έναν άλλο πολιτισμό. Αν δεν πάρεις το μέγιστο απ' αυτό, νομίζω έχεις χάσει. Εμείς μιλούσαμε μία γλώσσα μεταξύ Γερμανικών και Ελληνικών. Θυμάμαι, με τα παιδιά που μαθαίναμε ελληνικούς χορούς είχαμε μπει σε ένα λεωφορείο και μιλούσαμε την δικιά μας «ανάμεικτη γλώσσα». Μιλούσαμε τα Ελληνικά με ξένους όρους - γερμανικούς. Ήταν λέξεις που δεν τις ξέραμε ή δεν θέλαμε να τις πούμε στα Ελληνικά. Μας άκουγε μία γιαγιούλα και μας ρωτάει «Συγγνώμη, ποια γλώσσα μιλάτε;»

Απόστολος Κοτσιλινόπουλος

«Στην Γερμανία υπάρχει Αξιοκρατία με κεφαλαίο Α»

- Σπούδαζα και δούλευα στο εργοστάσιο στις διακοπές μου - σε όλες! Ήταν πολύ διασκεδαστικό. Όταν ξέρεις ότι εκπληρώνεις τον σκοπό σου και είσαι σ' αυτήν την ηλικία δεν κουράζεσαι, δεν κάνεις πίσω. Αν διαφωνούσαν οι Γερμανοί εργάτες μεταξύ τους, έλεγα κι εγώ την γνώμη μου. Κι εκείνοι έλεγαν: «Τον Ηλία να τον ακούτε, αυτός είναι φοιτητής!». Σου αναγνώριζαν, ότι πράγματι ξέρεις. Εδώ ο Έλληνας δεν αποδέχεται κανέναν. Στην Γερμανία υπάρχει Αξιοκρατία με κεφαλαίο Α.

Ηλίας Κρικέλας

«Εγώ φοβόμουν πώς θα με απολύσουν, μόλις είχα έρθει...»

Υπήρχε πειθαρχία στην δουλειά. Σε κανένα σημείο δεν θέλησαν να μας αδικήσουν. Υπήρχε αξιοκρατία. Την πέμπτη μέρα της εργασίας μου είχα ένα εργατικό ατύχημα. Δουλεύαμε σε κάτι μηχανές και φεύγει ένα γρέζι (χοντρό ρίνισμα) και πάει στο μάτι μου. Εγώ δεν έδωσα μεγάλη σημασία. Είχε πρηστεί το μάτι μου. Το εργοστάσιο είχε οργανωμένο ιατρικό επιτελείο. (Πρέπει να ήμαστε 2.500 - 3.000 εργάτες.) Πάω την άλλη μέρα στην δουλειά και με στέλνουν στον έναν γιατρό να μου βγάλει με μαγνήτη το γρέζι απ' το μάτι. Μου το δέσανε. Πάω πίσω στον άλλο γιατρό με τον διερμηνέα και μου λέει εκείνος: «10 μέρες δεν θα δουλεύεις!». Εγώ φοβόμουν πώς θα με απολύσουν, μόλις είχα έρθει... «Όχι», λέει, «θα πληρώνεσαι στο 100% του μισθού σου, διότι ήταν εργατικό το ατύχημα!». [...] Στην Γερμανία είχαμε απ' την πρώτη μέρα πλήρη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη το 1960!

Ηλίας Κρικέλας

«Στο εργοστάσιο οι απλοί Έλληνες εργαζόμενοι είχαν μία κανονική σχέση με τους Τούρκους »

Εγώ, επηρεασμένος απ' όλη αυτή την ελληνοτουρκική κρίση τότε, έμεινα έκπληκτος όταν διαπίστωσα, ότι στο εργοστάσιο οι απλοί Έλληνες εργαζόμενοι, οι οποίοι προέρχονταν από την Σαμοθράκη, είχαν μία κανονική σχέση με τους Τούρκους εργαζόμενους. Η έκπληξή μου ήταν περίπου οδυνηρή για την αντίληψη που είχα τότε, τον εθνικισμό που κουβαλούσα ως μορφωμένος (φοιτητής), να διαπιστώσω ότι οι Έλληνες και οι Τούρκοι συμπεριφέρονταν μεταξύ τους απολύτως φυσιολογικά. Αυτό με βοήθησε συν τω χρόνω να ξεπεράσω τον εθνικισμό που είχα μέσα μου ερχόμενος από την Ελλάδα. Και τους ρωτούσα: «Πώς είναι δυνατόν να κάνετε παρέα με τους Τούρκους;» κι αυτοί μου λέγαν «Καλά και τι έγινε; Οι άνθρωποι ήρθαν εδώ να δουλέψουν κι εμείς επίσης». Επειδή εκείνοι δεν ήταν ενημερωμένοι, δηλαδή δεν διάβαζαν εφημερίδες, δεν τους είχε συνεπάρει αυτός ο εθνικιστικός οίστρος που υψωνόταν στην Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη τον καιρό εκείνο. Ήταν ένα μεγάλο μάθημα για μένα αυτό. Θα έλεγα ότι η Γερμανία σχεδόν ήταν ένας τόπος υπέρβασης των εθνικισμών και ένα δείγμα, ότι αυτοί οι εθνικισμοί λειτουργούσαν σε ένα άλλο επίπεδο και όχι στον απλό λαό.

Καθ. Κωνσταντίνος Λούλος

«Ένα σημαντικό πράγμα που μας έμαθε η Γερμανία είναι η αποταμίευση»

Ένα σημαντικό πράγμα που μας έμαθε η Γερμανία είναι η αποταμίευση, που εδώ δυστυχώς καθόλου σε εκτίμηση δεν είναι. Οι δικοί μας το έκαναν, γιατί ο σκοπός της εργασίας τους ήταν να επιστρέψουν και να δημιουργήσουν κάτι στην Ελλάδα. Οι περισσότεροι που ήταν στην Γερμανία, με σωστή οικονομική διαχείριση, επιστρέφοντας είχαν φτιάξει μία περιουσία. Γιατί και στην Γερμανία οι μισθοί στα εργοστάσια δεν ήταν μεγάλοι. Απλά εργάζονταν και οι δύο σύζυγοι στο 90% των περιπτώσεων, ζούσαν με τα απαραίτητα και κάτι παραπάνω, αλλά όχι υπερβολές που κάνουμε τώρα. Εμείς ζούσαμε πολύ καλά, κανένα παράπονο, αλλά ξέραμε ότι κάθε μήνα ένα ποσό θα πήγαινε στην άκρη. Σιγά σιγά αυτό με μία τακτικότητα συσσωρευόταν κι ο καθένας έκανε μετά την τοποθέτησή του, είτε αυτό ήταν σπίτι, είτε κτήμα κλπ.

Μαρία Βαρθαλίτη

Επιστροφή

© Βίλχελμ Τσινγκλίνος και οι δύο γιοι, κλαδί, © Βίλχελμ Τσινγκλίνος

«Είχα αφήσει το παιδί μου στην Ελλάδα»

Μου άρεσε που είχα την ζωή μου εκεί, μακριά από κάποιους ανεπιθύμητους και ήμουν τελείως ανεξάρτητη. Ήμουν νοικοκυρά στο σπίτι μου. Αλλά είχα αφήσει το παιδί μου στην Ελλάδα και τη μάνα μου -και ήταν στενάχωρο αυτό. Να μην πω για τον πατέρα και τ' αδέρφια μου... Όσο καλά και να περνάς δεν παύεις να σκέπτεσαι τους δικούς σου ανθρώπους.

Αγγελική Μακρή

«Οι γονείς μου είχαν την επιθυμία να μην ξεφύγουμε απ' την Ελλάδα»

© Βίλχελμ Τσινγκλίνος και οι δύο γιοι, κλαδί, © Βίλχελμ Τσινγκλίνος

Όταν κάποτε η Γερμανία συνειδητοποίησε ότι οι μετανάστες ήταν πολλοί γι αυτό που χρειάζεται πλέον, άρχισε να δίνει ευνοϊκούς όρους για να φύγει κάποιος. Οι γονείς μου είχαν την επιθυμία να πάρουμε την ελληνική παιδεία, να μην ξεφύγουμε απ' την Ελλάδα. Οπότε ήρθαν πίσω μ' αυτό το κύμα των ανθρώπων που εξαργύρωσαν τις συντάξεις τους.

Χρήστος Σιώμος

Επανάταξη στην Ελλάδα μετά την επιστροφή

«Όταν υπάρχει ένας κανόνας, τον τηρούμε»

Στο στρατό είχα προβλήματα. Ήμουν απροετοίμαστος -οι παραστάσεις μου ήταν από την Γερμανία. Είδα μία άσχημη εικόνα της Ελλάδας, όταν άρχισα να υπηρετώ την πατρίδα. Μου φαινόταν εντελώς παράλογα όλα και σαν να ζούσα σε άλλη εποχή. Εγώ ήξερα από την Γερμανία, ότι όταν υπάρχει ένας κανόνας, τον τηρούμε. Εκεί έτσι γινόμουν ο κακός. Απορούσα, αφού εγώ ήμουν ο σωστός. Για μένα αυτοί οι μήνες ήταν η κόλαση.

Απόστολος Κοτσιλινόπουλος

«Ακόμη και όποτε βγαίνει μουντός καιρός στην Ελλάδα, μου αρέσει, γιατί μου θυμίζει την Γερμανία»

Παρ' όλο που έφυγα μικρός, έχω έντονες αναμνήσεις από την Γερμανία. Τα χρώματα ήταν όλα σκούρα, έντονα, καθαρά, σαν γυαλισμένα τα φυτά, καθαρή ατμόσφαιρα. Δεν ήταν αυτό που επικρατεί στην Ελλάδα, το πρασινόγκριζο της ελιάς, του ήλιου, που σου θάμπωνε τα μάτια. Στην Ελλάδα το πρώτο ερέθισμα ήταν η σκόνη και το ότι δεν υπήρχαν δρόμοι! Μου έκανε εντύπωση ότι οι άνθρωποι φώναζαν, βριζόντουσαν, χειροδικούσαν πολλές φορές ακόμη και μέσα στα λεωφορεία, πετούσαν τα σκουπίδια κάτω... Η Ελλάδα ήταν μία δραματική εμπειρία για μένα και παρέμεινε δραματική μέχρι τα 12 μου χρόνια. Απ' όταν πήγα σχολείο έκανα περίπου έναν χρόνο να μιλήσω ελληνικά. Αρνούμουν. Θεωρούσα τους Έλληνες υποανάπτυκτους και όλο αυτό που είδα δεν μου άρεσε καθόλου. Οι αδερφές μου προσαρμόστηκαν πολύ εύκολα και με την νοοτροπία και με το στυλ το Ελληνικό. Εγώ ακόμα και τώρα σ' αυτήν την ηλικία δεν έχω προσαρμοστεί απόλυτα. Ίσως επειδή μου έμεινε αυτό το πείσμα. Πιστεύω ότι η Γερμανία ταίριαζε πιο πολύ στον χαρακτήρα μου. Το μυαλό μου με το που είδε την διαφορά στην Ελλάδα, ένωσε την άρνηση. Μ' αυτήν την άρνηση συνέχισα να είμαι σ' όλη μου την ζωή. Ακόμη και όποτε βγαίνει μουντός καιρός στην Ελλάδα, μου αρέσει, γιατί μου θυμίζει την Γερμανία.

Χρήστος Σιώμος

«Κάπου παραξεनेύτηκα, 'υπάρχουν ακόμα αυτά';»

Επειδή είχα συμπληρώσει 15 χρόνια στην Γερμανία, παρ' ότι θεωρητικά γνώριζα όλ' αυτά τα στραβά της γραφειοκρατίας, την διαφθορά, τα λαδώματα κλπ., όταν τα αντιμετώπισα συγκεκριμένα, με ξένισε το γεγονός. Κάπου παραξεनेύτηκα: «υπάρχουν ακόμα αυτά»; Με ενόχλησε φοβερά. Όταν είχε φέρει το νοικοκυριό η γυναίκα μου και πήγαμε στο τελωνείο για να το εκτελωνίσουμε, μας είχαν βγάλει το λάδι οι υπάλληλοι, με το να μας στέλνουν απ' το ένα γραφείο στο άλλο. Εγώ δεν το 'χα καταλάβει, πώς έπρεπε να λαδώσουμε για να γίνει η δουλειά, όχι ότι έλειπε κάτι.

Καθ. Κωνσταντίνος Λούλος

«Έχω μάθει να υπομένω και να υπακούω και να βλέπω τα πράγματα όπως είναι»

Στο μυαλό μου ήταν πάντα η σκέψη να επιστρέψω στην Ελλάδα. [...] Κάτι με τραβούσε στην Ελλάδα. Νοσταλγία, το μέρος. [...] Μην ξεχνάμε ότι δεν είναι το ίδιο κλίμα, ήθη και έθιμα. [...] Βέβαια όταν έρχεσαι μετά από 25 χρόνια στην πατρίδα ξανά, βλέπεις μία διαφορά στον τρόπο ζωής και συστήματος του κράτους. Δεν με πείραξε όμως και τόσο. Σε άλλους αρέσει, σε άλλους δεν αρέσει. Έχω μάθει να υπομένω και να υπακούω και να βλέπω τα πράγματα όπως είναι. [...]

Σπυρίδων Βαρθαλίτης

Goethe-Institut Griechenland
Ιούλιος 2011